

VOORWOORD

Met het begrip 'vorstenspiegel' bedoelt men doorgaans een geschrift dat een leidraad voor vorsten behelst, een boek met politieke en ethische leerstellingen. Volgens de gangbare moderne definities vormen vorstenspiegels een *genre* van didactische geschriften, die bedoeld zijn om de vorst advies te geven in zijn (zedelijke) handelen. Een scherpe afbakening van dit genre is echter onmogelijk. Diverse auteurs blijken verschillende meningen te zijn toegedaan over de opkomst en bloeiperioden, alsook over de specifieke kenmerken van vorstenspiegels. Niettemin is hier zeer wel een gemeenschappelijke deler bij te vinden, die er voor zorgt dat de bovenstaande definitie een veel preciezere invulling krijgt dan zij op grond van haar *definiens* verdient.

In dit nummer van *Groniek* willen wij ons enerzijds richten op deze gangbare betekenis van vorstenspiegels, anderzijds willen we het begrip verruimen tot een medium waarmee visies op leiderschap tot uiting worden gebracht. Deze bredere interpretatie impliceert aldus het loslaten van een tweetal elementen uit de gebruikelijke definitie: *primo* dat het hier om een geschrift of een boek gaat en *secundo* dat enkel vorsten of staatshoofden aan de orde komen. Zonder de pretentie te hebben aan het gangbare begrip te willen tornen, lijkt ons een dergelijke invalshoek zinnig wegens de mogelijkheid die wordt geboden om de reflectieve en instructieve functies van de vorstenspiegel naar tijd, plaats, persoon en gebruik van medium te veralgemeniseren.

In een inleidend artikel behandelt A.B. Mulder-Bakker het vorstenspiegelgenre in de reguliere zin des woords. Aan de hand van een aantal belangrijke voorbeelden worden de hoofdkenmerken van het genre, zijn ontwikkeling in de loop der eeuwen alsook het nut van vorstenspiegels als bron voor historici besproken.

Terwijl Mulder-Bakker nog de traditionele westerse vorstenspiegel beschrijft, geeft Peter J.A.N. Rietbergen in zijn artikel aan dat het begrip vorstenspiegel eveneens van toepassing is op tal van geschriften uit niet-westerse culturen. Daarnaast maakt hij duidelijk dat dergelijke documenten evengoed door de vorsten zelf geschreven kunnen zijn. Dit wordt middels een uitvoerige bespreking van de brieven die keizer K'ang-hsi aan zijn erfgenaam schreef toegelicht.

Ook in de beeldende kunst blijkt de spiegelmetafoor met betrekking tot leiderschap van toepassing. Zo is Rafaels *Encomium* van Scipio Africanus Maior zeer wel te beschouwen als een geschilderde vorstenspiegel. C.H. Slechte past een dergelijk idee toe op de karikatuur, de lachspiegel die een tegenwicht vormt voor de officiële afbeeldingen van vorsten en leiders.

Literatoren waagden zich eveneens aan het genre van de vorstenspiegel. Een naar onze mening onmisbare bespreking van Multatuli's *Vorstenschool*

nam H.H.J. de Leeuwe voor zijn rekening. Dit toneelstuk, dat in 1872 verscheen, kreeg een sprekende ondertitel mee: *Vluchtige schets van 'n paar verschillende wyzen waarop hooggeplaatste personen hun roeping zouden kunnen opvatten*. Wat anders, aldus De Leeuwe, dan een vorstenspiegel?

In het artikel van Slechte wordt de invloed van technische ontwikkelingen op de opinievorming van de massa reeds aan de orde gesteld. In zijn afsluitende bijdrage bouwt Joan Hemels hier op voort door te onderzoeken in hoeverre moderne media een aan vorstenspiegels herinnerende functie hebben. Speciale aandacht wordt besteed aan één van de belangrijkste kenmerken van vorstenspiegels: het bieden van een gedragsmodel voor leiders.

In het supplement bespreekt E. Jorink de reacties van de zeventiende-eeuwse Hollanders op de aankondiging van de joodse messias; hoe tolerant stonden zij tegenover andersgelovigen? In een artikel van W.J. Bartels worden vier veelgelezen boeken besproken tegen de achtergrond van een wetenschapsvernieuwing binnen de geschiedenis die zich het eerst op het terrein van de Middeleeuwen heeft gemanifesteerd.

Terugkerend naar het thema: visies op leiderschap kunnen op vele manieren tot uiting worden gebracht. Slechts een gering aantal hiervan zijn naar onze mening op inzichtgevende wijze aan het genre vorstenspiegels te koppelen en nog minder van dergelijke expressies komen in dit nummer van *Groniek* aan bod. Waar een introducerende benadering als deze niettemin de grenzen van betamelijkheid heeft overschreden, rest ons slechts een opbeurend woord: wie zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht.

De redactie